

Hizmetler Ticareti TOBB Bilgilendirme Toplantısı

**TC Ekonomi Bakanlığı
TOBB
ve
TEPAV-MUTS**

**Dr. M. Sait AKMAN
21 Şubat 2013-Ankara**

Hizmet sektörünün yeri ve önemi

- Dünya üretimi ve istihdamının %60'ından fazlası hizmetler sektöründedir.
- Dünya ticaretinin en az %20'sini hizmet ticareti teşkil etmektedir.

Dünya hizmetler ticareti (ülke payları)

Hizmet ihracatı (milyar \$)				Hizmet ithalatı (milyar \$)			
sıra	ülke	değer	pay %	Sıra	ülke	değer	Pay%
1	AB(27)	789	24.8	1	AB(27)	639	21.1
2	ABD	578	18.2	2	ABD	391	12.9
3	Çin	182	5.7	3	Çin	236	7.8
4	Hindistan	148	4.7	4	Japonya	165	5.4
5	Japonya	143	4.5	5	Hindistan	130	4.3
..		...	...	..		...	...
17	Türkiye	38	1.2	26	Türkiye	20	0.6

Kaynak: WTO World Trade Report, 2012

Not: AB-içi ticaret hariç

Hizmet ticareti / MG

$(X_p + M_p / GDP)$

Ülke	1980	2000	2011
Avrupa Birliği			
Fransa	11	11.2	15
Almanya	8.5	11.7	15.6
İtalya	7.7	10.2	10.2
İspanya	7.7	14.8	16
Britanya	11.9	14.9	19.4
ABD	3.2	5.1	6.9
Brezilya	2.8	4.1	4.6
Çin H. C.	2.2	5.5	5.8
Japonya	4.8	3.9	5.3
Türkiye	1.9	10.4	7.7

Kaynak: Dünya Bankası

Dünya hizmetler ticareti

Bölge / ülke	İhracat (milyar dolar)				
	1980	1990	2000	2005	2011
Dünya	395	830	1521	2563	4243
Gelişmiş ü.	312	663	1146	1876	2856
Geçiş ekon.	10	16	24	57	121
GYÜ	73	150	350	630	1265
<i>Türkiye</i>	<i>0.7</i>	<i>8</i>	<i>19</i>	<i>26</i>	<i>38</i>

Kaynak: UNCTAD Trade Statistics , 2012.

Dünya hizmet ticareti, kategorilere göre pay, 2011

	Değer	Oran (%)		
	2011	2000	2005	2011
İhracat				
Tüm hizmetl.	4170	100	100	100
<i>Ulaştırma</i>	860	23.0	22.7	20.6
<i>Seyahat</i>	1065	32.1	27.7	25.6
<i>Diğer h.</i>	2240	44.8	49.6	53.7
İthalat				
Tüm hizmetl.	3955	100	100	100
<i>Ulaştırma</i>	1100	28.7	28.8	27.9
<i>Seyahat</i>	950	29.9	27.0	24.0
<i>Diğer h.</i>	1860	41.4	44.2	47.1

Hizmet? Hizmet ticareti?

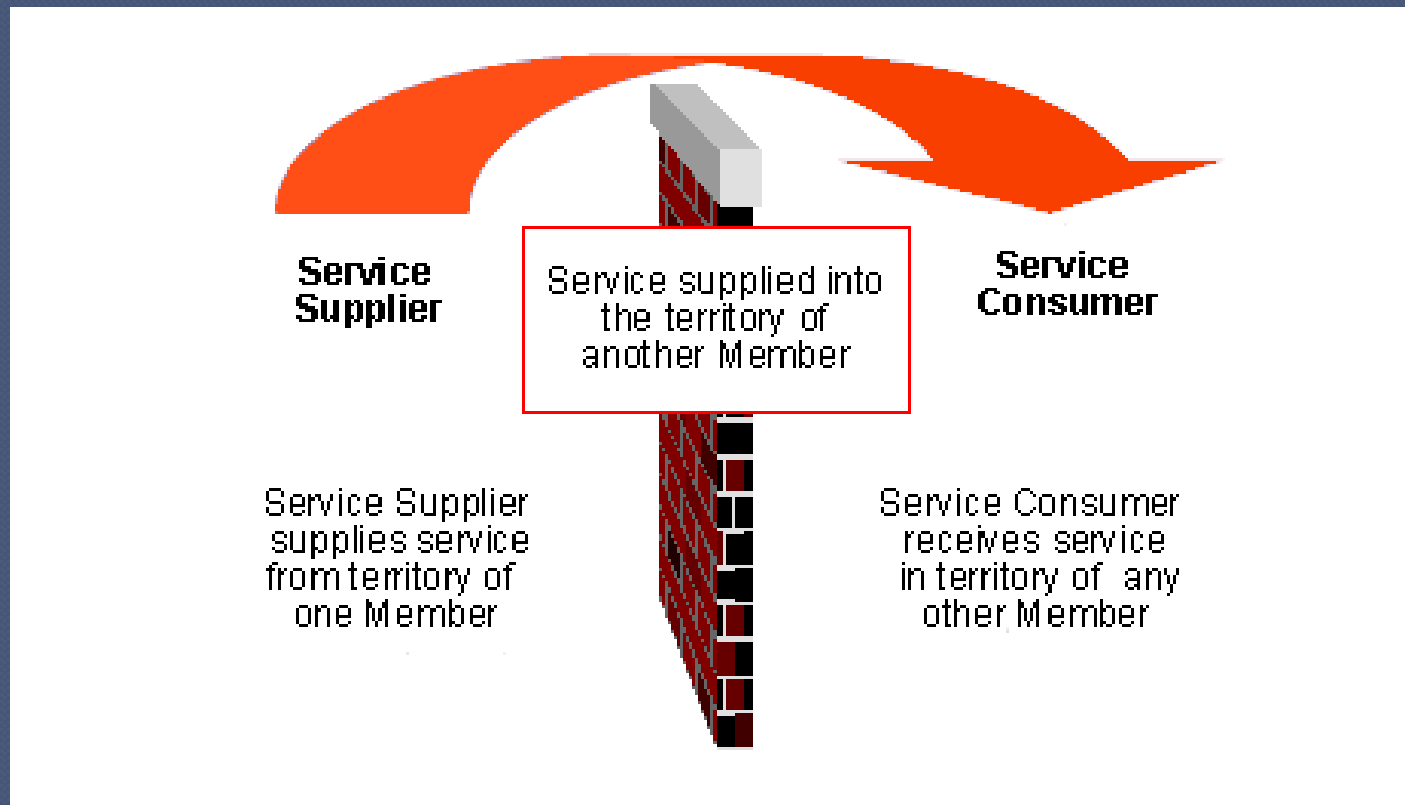
- Hizmet (service): GATS Anlaşması'nda açıkça tanımlanmamıştır..
- Hizmet ticareti: GATS'da daha ziyade hizmet sunum şekilleri (modes) açısından tanımlanmaktadır.

Hizmet sunumu şekilleri (modes of supply)

- ◉ **Mode 1** Sınır ötesi ticaret (cross-border trade)
- ◉ **Mode 2** Yurtdışında tüketim (consumption abroad)
- ◉ **Mode 3** Ticari varlık (commercial presence)
- ◉ **Mode 4** Gerçek kişilerin varlığı (presence of natural persons)

sınır ötesi ticaret - mode 1

- Hizmetin bir ülkeden diğer ülkedeki tüketiciye -hizmeti sunan ve hizmetten yararlananın kendi ülkelerinden ayrılmadan - sağlanmasını ifade eder. Burada sınırı geçen hizmetin kendisidir.

sınır ötesi ticaret - mode 1

● Internet vb. teknolojik gelişmeler sayesinde hizmet sunumu hizmeti sunan ve alanın fiziki olarak sınırı geçmeden temas kurmasını sağlamaktadır.

- Business Process Outsourcing
- Bilgisayar ve IT hizmetleri
- e-bankacılık
- Danışmanlık hizmetleri
- Otel rezervasyonu
- Havayolu, tren vb. bileti satışı
-

sınır ötesi ticaret - mode 1

- Doktorun kendi ülkesinden internet aracılığı ile hastasına danışmanlık yapması
- Hukuk danışmanının e-mail, telefon vb. yoluyla hizmet vermesi
- Uluslararası telefon cevaplama mrk. (call centres)
- Her türlü **elektronik vb. teknolojik ortamda** sağlanan danışmanlık, muhasebe, mali vd. hizmetler

Mode 1 – teknolojik nötrallik

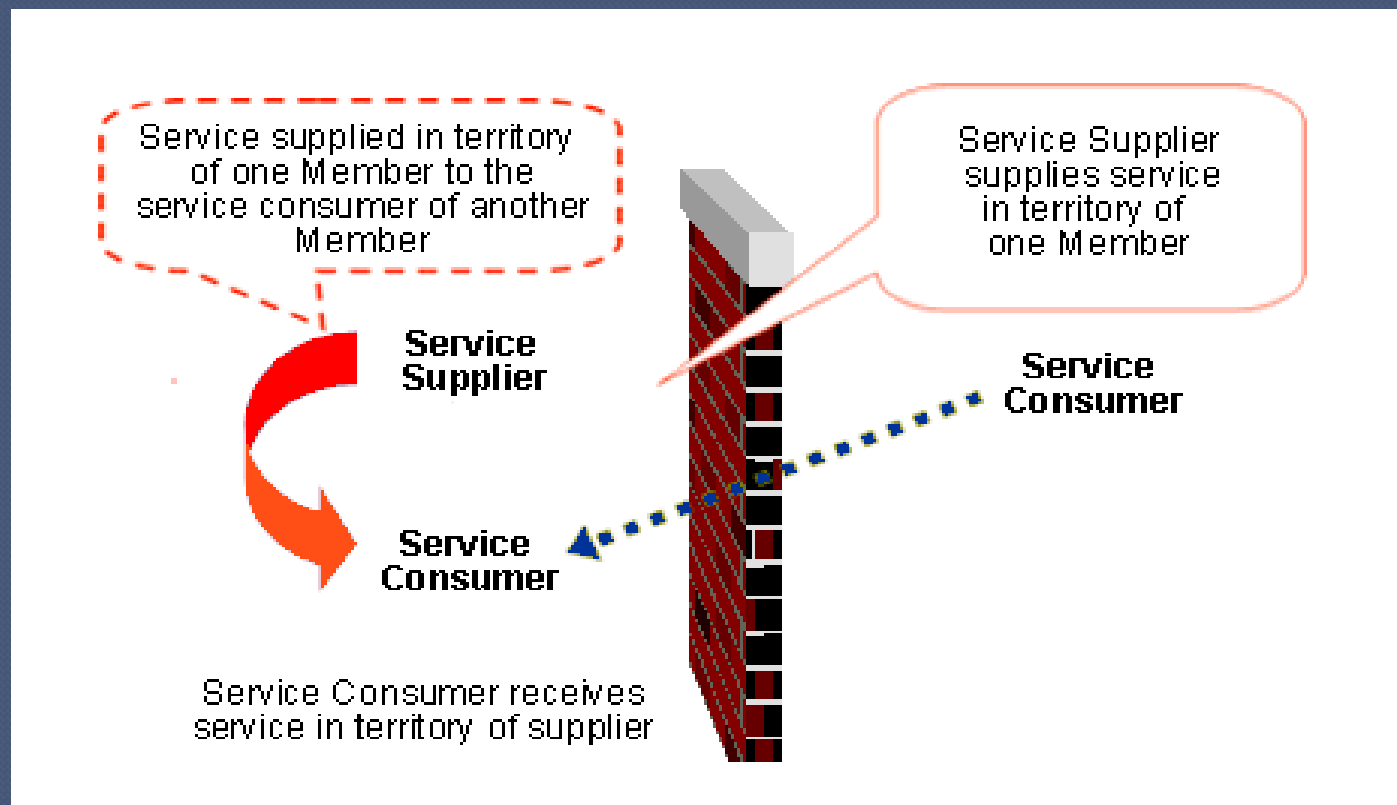
GATS Anlaşması hizmetin sağlandığı teknolojik araçlar arasında bir ayırmacılık içermez.

e-ticaret, internet vb. gelişmeler mode 1 içinde kabul edilmiştir.

United States-Gambling: ‘GATS Mode 1 içinde teknolojik açıdan farklı yöntemlerle sunulan hizmetler konusunda bir kısıt getirmemektedir. Pazara giriş taahhüdü, bir üye ülkenin Taahhüt Listesi içinde farklı bir durum ifade edilmedikçe, hizmeti veren açısından posta, telefon, internet vb. tüm sunum biçimlerini kapsamaktadır.

yurt dışında tüketim - mode 2

- Hizmetin bir ülkede diğer ülke tüketicilerine sağlanması şeklidir. Burada hizmeti alan hizmeti sağlayanın ülkesine gitmektedir.

yurt dışında tüketim - mode 2

Yurt dışına yapılan turistik seyahatler

- Yurt dışı otel konaklamaları
- Yabancı bir ülkede sağlık hizmeti alma
- Yabancı bir ülkede üniversite eğitimi alma
- Yabancı bir ülkeye giderek bir danışmanlık vb. hizmeti alma

yurt dışında tüketim - mode 2

○ Bazı durumlarda hizmeti alanın kendisi yerine mülkiyetindeki bir unsurun başka bir ülkeye gönderilmesi:

- Gemi veya uçağın bakım ve tamiri
- Bir makinanın bakım ve tamiri

yurt dışında tüketim - mode 2

Mode 2 pek çok ülke açısından müzakerelerde en çok taahhüt üstlenilen alanlardan birisidir.

- Bu nedenle turizm, seyahat vb. hizmetler ticaretindeki payları yüksek görünmektedir.
- Ancak, belirli bir sektörde taahhütlerde bulunulmamış olması bu hizmet alanının ticarete konu olmadığını göstermez. Bu taahhütler daha ziyade şeffaflık açısından önemlidir.

Mode 1 ?

Mode 2?

- ◉ Teorik açıdan:
- ◉ **Mode 1'de** hizmet taahhütü üstlenen ülkede sağlanmaktadır.
- ◉ **Mode 2'de** hizmetin sağlanması ve tüketilmesi diğer ülkede yapılmaktadır.
- ◉ Elektronik vb. gelişmeler bazen bu ayrımı zorlaştırmaktadır.
- ◉ Kimi durumlarda hizmet alanın fiziki varlığı, hizmetin sağlandığı ve tüketildiği yerin belirlenmesi için yeterli bir kriter oluşturmaz.

Mode 1 ?

Mode 2?

● Özellikle finansal hizmetler:

- **Mevduat hesabı:** A ülkesi vatandaşı Bay X, B ülkesine giderek bir banka hesabı açtı (Mode 2)
- Hesabı e-bankacılık vb. ortamda B ülkesine gitmeden açarsa (Mode 1)
- Ancak, bu hesapla ilişkili hizmetler (faiz ödemesi, para çekme, para transferi vb. işlemler) nasıl sınıflandırılmalı?
- **Sigorta:** Bay X, B ülkesindeki evini bu ülkede sigorta ettiriyor. Ev ve sigorta hizmeti B'de olduğu için (Mode 2), ancak poliçe ödemelerini kendi ülkesinden yapıyor ve gerekli durumda sigortanın ödemesi Bay X'e kendi ülkesinde yapılıyor (Mode 1)

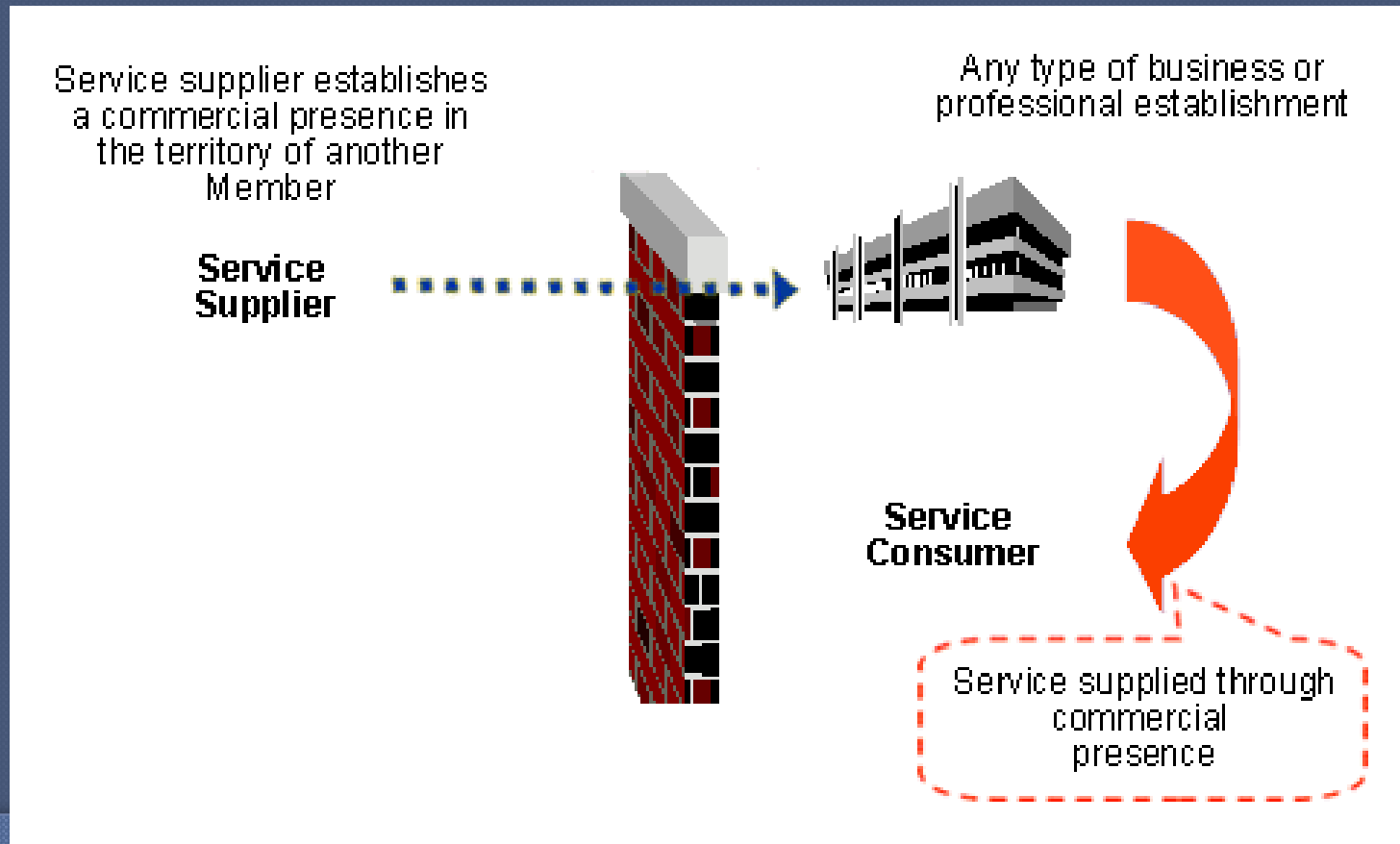
Mode 1 ?

Mode 2?

- Benzeri karışıklık elektronik ve internet üzerinden sağlanan tüm hizmetlerde olabilmektedir.
- Pratik yaklaşım olarak:
 - bulunduğu yere bakılmaksızın, tüketici üzerine getirilen kısıtlamalar (Mode 2)
 - Hizmet sunanın üzerine getirilen kısıtlamalar (Mode 1)

ticari varlık - mode 3

Bir ülkedeki hizmet sunucusunun başka bir ülkeye giderek hizmet sunmasıdır. Burada hizmeti sağlayan hizmeti alanın ülkesine gitmektedir.

ticari varlık - mode 3

● GATS XXVIII(d) şu tanımı getirmektedir:

- i) Başka bir ülkede bir işletme kurma, bir tüzel kişiyi satın alma, sürdürme vb.yoluyla, ya da
- ii) bir şube veya temsilcilik açmak

dahil olmak üzere yapılan her tür ticari ve mesleki yerleşim...

‘dahil olmak üzere’ ifadesi geniş ve açık uçlu bir listeyi içermektedir.

(Subsidiaries-yan kuruluşlar, şubeler, joint-venture, ortaklık, temsilcilik bürosu vd.)

ticari varlık - mode 3

● Öz kaynak içermeyen (non-equity) ticari iştiraklar da bu kapsama dahildir:

- Lisanslar
- Yönetim sözleşmeleri
- Anahtar teslim projeler
- Yap-işlet-devret projeleri...

Oteller, restoran zincirleri, araba kiralama, perakende hizmetleri, inşaat vb.

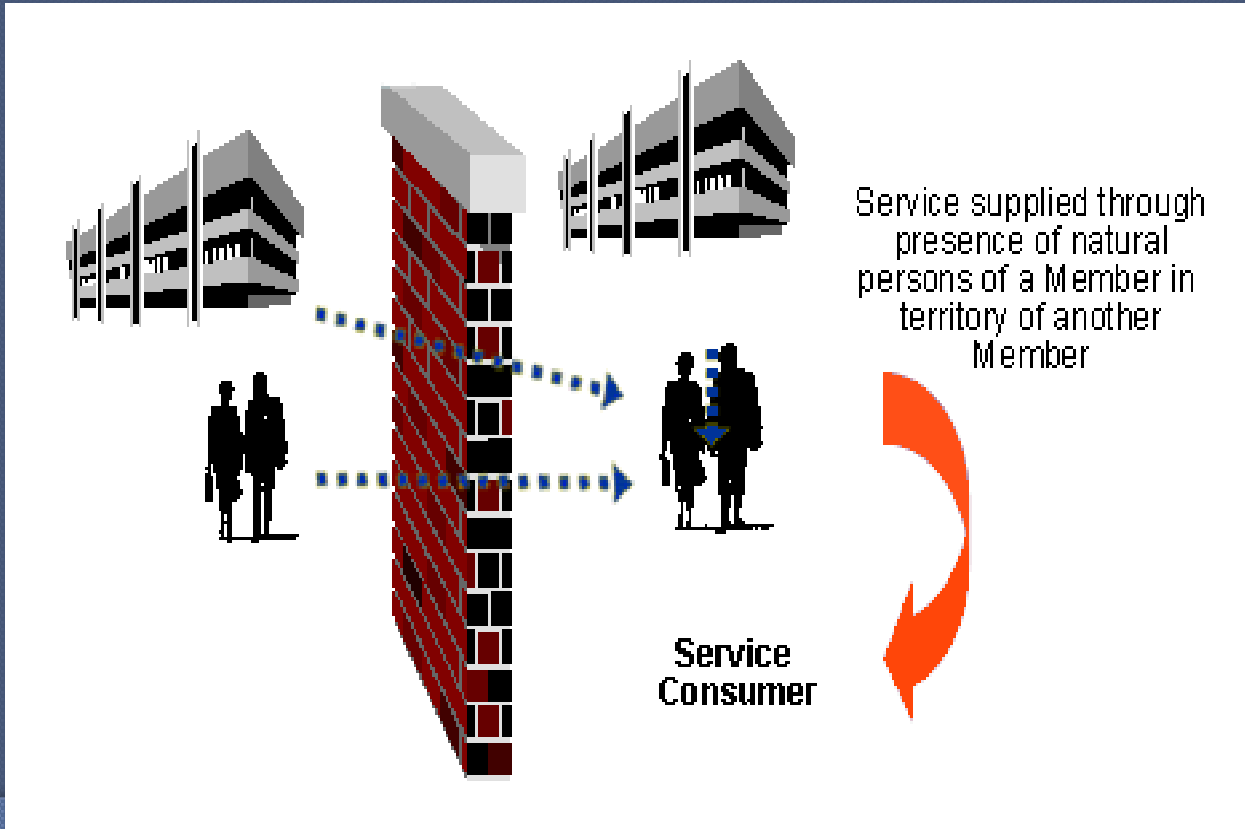
ticari varlık - mode 3

◉ Mode 3 bağlamında temel kısıtlamalara ve sektörlere ilişkin bazı örnekler:

- Yabancı sermaye oranında (sahiplik) kısıtlamalar
- Ekonomik ihtiyaç testi
- Lisans vermede ayırıcı ve keyfi uygulamalar
- Tüzel kişiliğin yapısına ilişkin düzenlemeler
- Şube sayısında kısıtlamalar...
- Telekom, altyapı hizmetleri, finansal hizmetler gibi devlet müdahalesinin yoğun olduğu sektörler...
- Eğitim, sağlık, görsel-işitsel enerji vb. hizmetler...
- (örn. Fransa'nın OTP içindeki tutumu)

gerçek kişilerin varlığı - mode 4

Hizmeti veren adına gerçek kişilerin hizmet sunumu için başka bir ülkeye gitmesidir.

gerçek kişilerin varlığı - mode 4

◉ Mode 4 iki tür ‘gerçek kişi’yi kapsar:

- **1. kendisi hizmet sağlayıcısı olan kişiler**
- (buna ‘bağımsız profesyonel meslek sahipleri’ de denmektedir, ancak W/120 belgesindeki iş hizmetlerinin dışındaki alanları da kapsar)
- **2. hizmet sağlayan adına çalışan (istihdam edilen) kişiler**

gerçek kişilerin varlığı - mode 4

- ◉ Hizmet sağlayan adına çalışan kişiler:
 - ◉ Kurum-içi transferler
 - ◉ (B ülkesinde ticari bir varlığı bulunan A ülkesi A ülkesi hizmet sunucusunun bir çalışanını, hizmet vermek üzere B'ye yollaması durumu)
 - ◉ İş nedeniyle seyahatler ve hizmet satıcıları
 - ◉ (A ülkesindeki bir hizmet sağlayıcısının bir elemanını B'de ticari bir varlık kurmak ya da bir hizmet satışı yapmak amacıyla oraya göndermesi durumu)
 - ◉ Sözleşmeye dayalı hizmet sağlayıcıları
 - ◉ (B ülkesinde ticari bir varlığı olmayan A ülkesi hizmet sunucusunun bir çalışanını -oradaki bir hizmet alıcısı ile yaptığı sözleşme gereği-hizmet vermek üzere B'ye yollaması durumu)

gerçek kişilerin varlığı - mode 4

◉ Mode 4:

- İş bulmak amacıyla başka bir ülkeye giden gerçek kişi hizmet sunanları, ve
- Vatandaşlık, daimi ikamet ve istihdam konularını kapsamaz
- GATS bir göç anlaşması değildir.
- Buradaki ikamet 'geçici' bir nitelik arz eder. Süre konusunda ise kesin bir tanım yoktur.

gerçek kişilerin varlığı - mode 4

◉ Belli başlı kısıtlamalara örnekler:

- Kalış süresi
- Kotalar (bulundurulacak yabancı sayısının oranı)
- İktisadi ihtiyaç testi
- İstihdama ilişkin mesleki şartlar ve kalifikasyon
- Eğitim vb. şartlar
- Dil bilme şartı....

Hangi mode en fazla ticaret hacmine sahiptir?

- ◉ **Mode 1** Sınır ötesi ticaret: %25-30
- ◉ **Mode 2** Yurtdışında tüketim: %10-15
- ◉ **Mode 3** Ticari varlık: %55-60 (FDI)
- ◉ **Mode 4** Gerçek kişilerin varlığı: < %5

Birden çok mode durumu

- ◉ Bazı durumlarda hizmet ticareti birden fazla mode bir arada içerebilir:
 - A ülkesindeki yabancı banka B'de ticari varlık oluşturuyor (mode 3), ancak reklam hizmetini C ülkesinden elektronik ortamda (mode 1) alıyor.
 - İş seyahati (mode 4) yerel temsilciliğin (mode 3) geliştirilmesi amacıyla yapılabilir.
 - İş seyahati yapan bir gerçek kişi (mode 4), gittiği ülkede otelde kalır (mode 2)

Birden çok mode durumu

- Ancak GATS bağlamında taahhütler mode-spesifik yapılmakta olup, sadece kast edilen hizmet işlemlerinin ifasını kapsamaktadır.
- Bu açıdan, taahhüt edilen alandaki bir hizmetin sağlayıcısına, taahhüt edilmeyen hizmetlerin de ifası hakkını vermez.

GATS hizmet sınıflandırması ve ödemeler dengesi (BOP)

- 4 hizmet sunumu şeklinin (modes) kapsamı, BOP bağlamındaki hizmet ticareti kavramından daha geniştir.
 - BOP yabancılık unsurundan (vatandaşlık) ziyade ikamet durumuna bakmaktadır.
 - (örneğin bir ülkede ikamet edenler ve etmeyenler arasındaki hizmet ihracını)
 - Bu nedenle mevcut BOP istatistikleri, özellikle mode 3'deki hizmetlerin tam değerini yansıtamayabilir.

Test

- ◉ 1. bir mimarın mimarlık hizmeti vermek üzere geçici olarak bir başka ülkeye gitmesi
- ◉ Mode 4
- ◉ 2. Özel bir üniversitenin başka bir ülkede kampüs açması
- ◉ Mode 3
- ◉ 3. Yurt dışına giden bir turistin aldığı hizmetler
- ◉ Mode 2
- ◉ 4. Başka bir ülkeye gidildiğinde açılan bir banka mevduat hesabı
- ◉ Mode 1 veya Mode 2?